

Klassresans drivkrafter och upplevelser

-En intervjustudie med sex läkare med arbetarbakgrund

Berit Albertsson, Ingela Marklund

Vt 2015
Examensarbete, 15 hp
Studie- och yrkesvägledarprogrammet, 180 hp
Pedagogiska institutionen

Sammanfattning

Ett tydligt exempel på att Sverige fortfarande är ett klassamhälle är den sociala snedrekryteringen till högre studier. Störst är den till läkarutbildningen där endast tre av tio som började på läkarutbildningen 2012 kom från en arbetarbakgrund. Syftet med studien var att beskriva och analysera orsaker till varför vissa individer med arbetarbakgrund blir läkare samt upplevelsen av att göra en klassresa. Vi ville titta på vilka faktorer som påverkar individernas val av vidare studier, vilka hinder de upplevde, varför dessa individer gjorde en klassresa samt vilka upplevelser de hade av att ha gjort denna resa. Studien genomfördes genom kvalitativa intervjuer med sex läkare vars föräldrar hade mindre än tre år eftergymnasial utbildning. Resultatet visade på ett antal viktiga sociala relationer som hade betydelse för respondenternas karriärutveckling, bland annat vänner och speciella lärare. Viktiga personliga egenskaper under studietiden var att vara målinriktad och strukturerad. Upplevelserna av klasskillnader var tydliga, allt från känslan av att vara mindre värd vilket väckte revanschlystnad till upplevelsen att inte riktigt passa in i den akademiska världen och dess språkbruk. Bristen på överföring av kulturellt kapital från respondenternas föräldrar var tydlig, lika tydligt var betydelsen av tillförseln av kulturellt kapital från annat håll. Känslan av att inte riktigt höra hemma någonstans var stark, att man inte riktigt hörde hemma i den nya sociala miljön men heller inte längre kunde identifiera sig helt med sitt ursprung.

Nyckelord: Arbetarklass, kulturellt kapital, klassresa

Innehållsförteckning

1. Inledning	1
1.1 Syfte och frågeställningar	2
2. Teoretisk bakgrund	3
2.1 Teoretiska utgångspunkter.....	3
2.2 Tidigare forskning	6
2.3 Definition av centrala begrepp	12
3. Metod	13
3.1 Urval av intervjupersoner	14
3.1.1 Intervjupersoner.....	14
3.2 Källkritik.....	15
3.3 Etiska överväganden.....	15
3.4 Genomförande	15
4. Resultat	17
4.1 Sociala relationer	17
4.2 Personliga egenskaper	19
4.3 Upplevelser av social klass.....	19
4.4 Valprocessen.....	25
4.5 Värderingar kring studier och arbete	28
5. Analys och diskussion	29
5.1 Förslag på vidare forskning	36
6. Referenser	37
Bilagor	

1. Inledning

Att göra en klassresa förutsätter förekomsten av sociala klasser. Karlsson (2005) resonerar kring samhällsklassernas existens. Hon menar att forskarvärlden är uppdelad i två läger gällande klassbegreppets roll som skiljelinje mellan människors livschanser. Hennes studier visar att medborgarnas uppfattning kring detta är betydligt tydligare, år 2000 uppfattade 90 procent av Sveriges medborgare att Sverige är ett klassamhälle, sju procent var tveksamma medan endast tre procent ansåg att det inte var så. Karlsson konstaterar vidare att det utifrån ett flertal svenska studier är så att klass fortfarande är en både verklig och betydelsefull faktor i förklaringen av skillnader på en rad områden i det svenska samhället, såsom till exempel i valet av utbildning. Hon menar vidare att trots att klasstillhörigheten inte längre är lika synlig då det gäller livsstilar, så handlar klasstillhörigheten om så mycket annat, till exempel om fördelningen av makt och inflytande i arbetslivet och samhället i stort. Ett tydligt exempel som visar på den klassindelning som fortfarande lever vidare i det svenska samhället menar vi är den tydliga snedrekryteringen till de arbeten och utbildningar som av tradition anses tillhöra den ”övre klassen”. Till exempel kunde man år 2012 se att endast 3 av 10 som började på läkarutbildningen kom från en arbetarbakgrund (SCB 2012).

Med denna utgångspunkt att Sverige är ett klassamhälle, finner vi det intressant att studera hur detta klassamhälle kan motverkas. Ett alternativ anses av många vara utbildning och redan 1968 uttryckte dåvarande utbildningsministern Olof Palme vikten av utbildningspolitiken för att demokratisera samhället. Han menade att *”skolan är och förblir en nyckel till att avskaffa klassamhället”* (refererad i DS 2003:33, 3).

En tillbakablick på det svenska samhället visar att under medeltiden delades det svenska samhället in i de fyra stånden: Präster, adelsmän, borgare och bönder. Även om detta har förändrats mycket under de följande 500 åren så ligger denna grund till ett klassamhälle kvar än idag. Ser man till de senaste 50 åren har många förändringar skett som lett till en uppluckring av det traditionella klassamhället, som bestått av en hierarkisk struktur av grupper i samhället som i Sverige kan sägas ha utgått från de fyra stånden. Men som Karlsson (2005) konstaterar så är klass fortfarande av central betydelse för en individs

beteendemönster, preferenser och handlingar, detta trots alla förbättringar som skett i levnadsvillkoren. En historisk återblick på arbetarklassens deltagande på universiteten visar enligt Trondman (1994) att universiteten endast varit tillgängliga för arbetarklassen (och kvinnorna) sedan andra hälften av 1800-talet. Fram till och med 1950 utgjorde kategorin ”arbetare” mellan 5-9 procent av totala antalet studenter. 1960 sågs en ökning till 12 procent. Författaren klargör vidare att det trots de utbildningspolitiska reformer som skett, vilka formellt sett gett alla människor oberoende av socialt ursprung och kön samma chanser till universitets- och högskolestudier, fortfarande är så att arbetarklassens ungdomar studerar vidare i betydligt mindre omfattning.

Ämnet är ur ett samhällsperspektiv intressant, eftersom skolan enligt Sawyer & Kamali ska verka för jämlikhet och lika rättigheter för alla oavsett bakgrund (SOU 2006:40). Eftersom det i Sverige sedan lång tid finns en uttalad målsättning från landets beslutsfattare att den sociala snedrekryteringen till högre utbildning ska minskas (SCB 2012) tycker vi att det är spännande att titta vidare på vilka processer som kan motverka denna snedrekrytering. Skolan har ett kompensatoriskt uppdrag, vilket bland annat innebär att skolan ska underlätta för eleven att göra studie- och yrkesval som inte begränsas av kön eller av social eller kulturell bakgrund (Skolverket 2013). Läkaryrket räknas av tradition som ett ”högklassyrke“. Det är en lång utbildning med höga intagningspoäng samt som tidigare nämnt med en stor snedrekrytering till utbildningen. Vi tycker därför att det är ett intressant område att studera och vi tänker att denna rapport kan vara av särskilt intresse för studie- och yrkesvägledare, övrig skolpersonal och politiker.

1.1 Syfte och frågeställningar

Studiens syfte är att beskriva och analysera orsaker till varför vissa individer med arbetarbakgrund blir läkare, samt upplevelsen av att göra en klassresa.

- Vilka faktorer påverkade individernas val av vidare studier?
- Vilka hinder upplevde individerna inför valet?
- Varför gjorde dessa individer denna klassresa?
- Vilka upplevelser har individerna av att ha gjort en klassresa?

2. Teoretisk bakgrund

2.1 Teoretiska utgångspunkter

Pierre Bourdieu är känd för sina studier om det franska utbildningssystemet och hur samhällets eliter, för att befästa sin egen ställning, utnyttjar detta system. Han utvecklade en teori om habitus, fält och kapital. Enligt Broady (1998) var Bourdieu en fransk professor född 1930 som arbetade som kultur- och utbildningssociolog och forskningsledare i Paris. Tre nyckelbegrepp i Bourdieus arbeten är habitus, fält och kapital. Habitus hjälper människor att navigera, tänka och agera i den sociala världen med hjälp av ett system av dispositioner. Det är genom de vanor som införlivas i familjen och skolan som människans habitus grundläggs. Detta leder till ett ofta omedvetet handlingsmönster som kan betraktas som förkroppsligat kapital. Fält definieras som ”*ett system av relationer mellan positioner*” (Broady 1998, 3). Socialt fält menar Bourdieu (refererad i Broady 1998) är ett område i samhället som är föränderligt och där en strid pågår mellan människor och institutioner om något för dem gemensamt. Inom skolans värld, det vill säga pedagogikens fält, är det skolans mål och mening man strider om. Fältet kan delas in i en produktionsdel och en konsumtionsdel där produktionsdelen är de pedagogiska idéer som produceras av bland annat politiker och forskare, och i konsumtionsdelen återfinns föräldrar, lärare och elever. Inom fältet sker en fördelning av de aktuella kapitalet.

Kapital är enligt Bourdieu (refererad i Broady 1998) resurser, värden eller tillgångar och kan vara antingen symboliskt eller materiellt. Det symboliska kapitalet är det som Bourdieu lagt mest vikt vid och detta mest grundläggande begrepp hos Bourdieu kan enligt Broady definieras som ”symboliskt kapital är det som av sociala grupper igenkännes som värdefullt och tillerkännes värde”. Erkännandet är beroende av trosföreställningar hos en viss grupp och inte en enskild individ. Exempel inom den pedagogiska världen kan vara den aktning och prestige som vissa examina, titlar, institutioner eller vetenskapliga arbeten åtnjuter. Med andra ord så har det symboliska kapitalet ett värde enbart om det finns människor som är disponerade att värdera detta. En symbolisk tillgång som erkänns av

en stor del av samhället och då framförallt av den dominerande klassen, utgör vad Bourdieu kallar ett kulturellt kapital. En beskrivning av det kulturella kapitalet i form av information lyder:

Att besitta ett rikt mått av kulturellt kapital innebär inte minst att vara välinformerad. Att elever som är väl rustade med kulturellt kapital har goda utsikter till en privilegierad framtid, sammanhänger med att de (och deras föräldrar) är väl bekanta med och förmögna att värdera det spektrum av möjligheter som utbildningsväsendet och yrkeslivet och den sociala världen i övrigt erbjuder (Broady 1998, 8).

Något som är viktigt att komma ihåg enligt Broady (1998) är att det kulturella kapitalet, till exempel genom utbildningssystemet, går att förvärva. Människors förhållande till utbildning ska ses utifrån detta utbildningskapital. På detta sätt bidrar utbildningssystemet till att forma eliterna och att utesluta de som inte har den rätta bakgrunden. De elever som kommer från en högre social klass har med sig ett högre utbildningskapital. Ett sätt som detta kan visa sig på är att lärare i högre grad premierar elever från högre sociala klasser då dessa förfogar över symboliska tillgångar som speglar lärarnas egna. En viktig ingrediens i att vara innehavare av ett rikt kulturellt kapital är att vara välinformerad. Elever vars föräldrar har ett stort kulturellt kapital har större insikt i utbildningsväsendet och i yrkeslivet. De är därmed mer kapabla att göra väl avvägda val i skolan.

I föreliggande rapport används Careership som ramteori. Det är en teori för karriärutveckling som utvecklats av Hodkinson och Sparkes (1997). Teorin bygger på Pierre Bourdieus teori.

Careershipmodellen (Hodkinson och Sparkes, 1997) kan ses utifrån tre dimensioner:

- 1) Pragmatiskt-rationellt beslutsfattande vilket innebär att beslut fattas utifrån en individs egen handlingshorisont. Vad individen uppfattar som valbart är inte direkt kopplat till det tillgängliga utbildningsutbudet. Valet påverkas av individens habitus och medför att eleven via självsortering ser vissa möjliga utbildningar som ointressanta eller omöjliga. Det kan vara så att individen väljer bort ett alternativ på grund av personliga erfarenheter. Valet påverkas av känslor och emotioner, det

innebär dessutom ofta ett accepterande av ett alternativ snarare än ett val mellan flera olika alternativ.

- 2) Interaktioner inom fältet är baserade på ojämlika resurser och makt, vilket innebär att individen fattar sina beslut i samspel med andra, till exempel föräldrar. Detta samspel kan ske till exempel genom diskussioner och konflikter.
- 3) Karriärförlopp bestående av vändpunkter och rutiner. Detta innebär att individen befinner sig i ett förlopp som består av en tid av rutin som stoppas upp av en brytpunkt.

Enligt Hodkinson och Sparkes (1997) finns det tre olika typer av brytpunkter. Den första är strukturella brytpunkter, med det avses brytpunkter som är institutionaliserade och förutsägbara som till exempel när grundskolan går mot sitt slut. Den andra är frivilliga brytpunkter, med det menar författarna att det är ett aktivt val av individen. Den tredje typen är påtvingade brytpunkter, ett exempel på det kan vara att man blir uppsagd från jobbet. Samtliga av dessa brytpunkter medför att individen ställs inför olika val inför framtiden.

I föreliggande rapport används Careership som analysram, med bland annat de centrala begreppen handlingshorisont, habitus och kapital. Lidström (2009) gör i sin studie en precisering av de olika typerna av Bordieus kapital som vi kommer att använda oss av i analysen av vad det är som påverkar individerna i studien till att göra en klassresa.

Dessa är:

- *Ekonomiskt kapital*: inkomster, förmögenheter och övriga materiella tillgångar.
- *Kulturellt kapital*: Utbildningskvalifikationer, verbala färdigheter, intressen, smak för kläder, kultur med mera.
- *Sociala resurser*: grupp tillhörigheter, personliga relationer och nätverk.

Den empiri som respektive forskningsfråga ger oss kommer vi att analysera utifrån dess begrepp.

2.2 Tidigare forskning

En individs karriärutveckling kantas av en rad val. Gruffman (2010) menar att gymnasievalet är den första institutionella brytpunkten som ger en första fingervisning om en individ kommer att återskapa sin sociala bakgrund eller om den kommer att göra en klassresa uppåt eller neråt, samt om den kommer att återskapa de könsmonster som är traditionella. Sawyer och Kamali (SOU 2006:40) beskriver att skolans demokratiska uppdrag är att skapa jämlika villkor och förutsättningar för eleverna. Idén om att hårt arbete lönar sig lika mycket för alla oavsett färg, kön och klass kallas meritokrati och är en viktig ståndpunkt inom utbildningsväsendet. Skolan är en central arena för reproduktionen av socioekonomiska skillnader där man i ett tidigt stadium kan se hur samhällets socioekonomiska differentieringar kommer att se ut i framtiden. Forskning har visat att mycket av skolans roll för denna differentiering är latent. I samhället samverkar olika institutioner med varandra i reproduceringen av de socioekonomiska och kulturella hierarkierna. Utbildningssystemet utgör ett av dessa fält där olika grupper och individer tilldelas positioner som i sin tur reproducerar fältet och dess egenskaper, inklusive den hierarkiska sammansättningen.

Dahlstedt och Schierup (2007) pekar på hur ansvaret har förskjutits från utbildningsinstitutionerna till den enskilda individen genom de fria valen. De menar vidare att den enskilda elevens rätt att ”välja fritt” alltmer påverkas av olika faktorer såsom olika ekonomiska och sociala resurser, ökade klasskillnader och en struktur i samhället som lett till geografisk och etnisk segregering. Även Hertzberg (2007) visar på hur individens val av program påverkas av familj och det övriga sociala nätverket och dessutom påverkas av övergripande hierarkier och sammanhang i samhället. Han säger att de möjligheter som ungdomar tycker sig se i framtiden utgörs av en kombination av det önskade, det möjliga och det sannolika. Till exempel kan det som eleven önskar vara både möjligt och sannolikt, men ibland kan det vara möjligt men inte sannolikt. Det kan även vara så att det som är ett sannolikt och möjligt val inte är det som eleven önskar sig.

När det kommer till utbildningsval i skolan kan man se att det förekommer en social snedrekrytering. Enligt Boudon (1974, refererad i SOU 2008:69) finns det två effekter bakom denna snedrekrytering, den primära och den sekundära.

Figur1

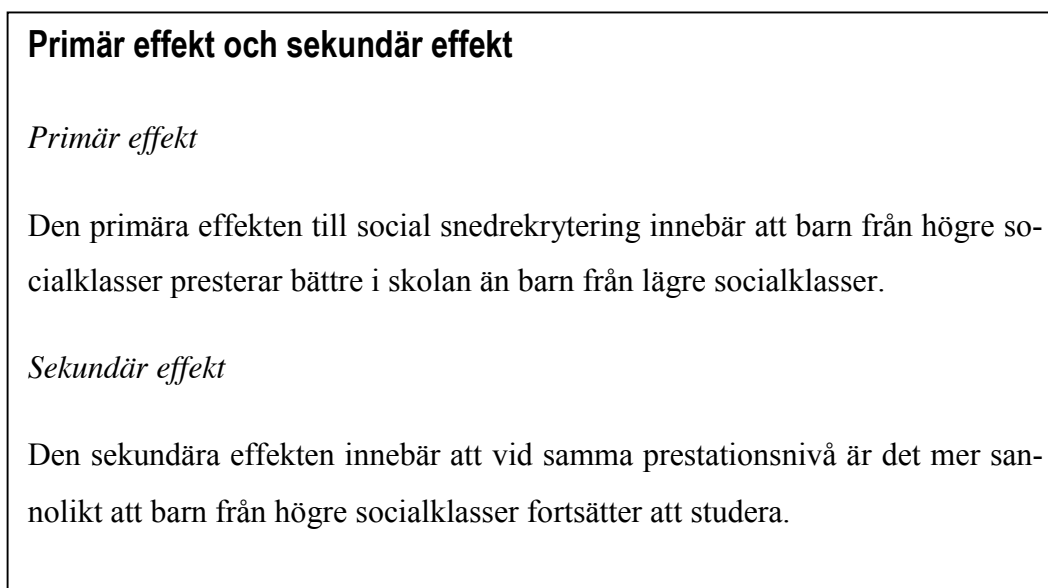

Bild från SOU 2008:69, 31

Den sociala snedrekryteringen är beroende av familjens ekonomiska situation och socialklass men framförallt föräldrarnas utbildningsnivå, vilket kan bero på att barn till välutbildade föräldrar får mer hjälp i skolarbetet. En annan orsak kan vara det kulturella kapital som välutbildade föräldrar överför till sina barn. Barn till välutbildade föräldrar har lättare att navigera i utbildningsvärlden, då deras föräldrar har erfarenhet av denna. Den sekundära effekten, det vill säga att om två elever presterar på samma nivå är det mer sannolika att eleven som kommer från en högre socialklass fortsätter att studera, kan förklaras av att olika klasser värderar utbildningskostnader och intäkter olika (SOU 2008:69). Även Lundqvist (2007) menar att individen i dagens skolsystem ställs inför en mängd individuella val och ställningstaganden och dess förmåga att orientera sig beror på individens sociala bakgrund.

Enligt Ranehill (2002) finns det en hel del forskning kring uppnådd utbildning i förhållande till vilken position bland syskonen man har samt storlek på syskonskaran, där sambandet är svagt negativt mellan syskonskarans storlek och val av högre utbildning. Förklaringen därtill sägs vara att fler barn måste dela på både det ekonomiska och sociala kapitalet som finns inom familjen. Enligt Nakhaie m.fl. (2000, refererad i Sandell 2007)

kan man se att barnen från arbetarklass till exempel är inriktade på att få starta sitt vuxna liv så snabbt som möjligt med allt vad vuxenlivet innebär i form av inkomst och frihet. Sandell (2007) menar att elevernas uppfattning om de olika utbildningarna påverkas av deras bakgrund. De ser olika på vad som ger status och på vad som är möjligt. Deras bakgrund sätter gränserna i deras val. Det finns elever som väljer yrkesprogram fast de har en kapacitet att klara av till exempel naturvetenskapligt- eller samhällsvetenskapsprogrammet. Elevernas egen motivering till att välja bort dessa är att de hellre vill arbeta.

Högdin (2007) menar att studieresultaten påverkas av vilket stöd som föräldrarna ger till sina barn i deras studier. Forskning visar att barn med olika socioekonomisk bakgrund får olika mycket stöd av sina föräldrar, då arbetarklassens barn får mindre stöd än barn från medelklassen. Lareua (2000, 2003, refererad i Högdin 2007) beskriver att det hos arbetarklassens föräldrar finns en rädsla för att de ska lära barnen fel saker och ge fel instruktioner till dem. De ser lärarna som auktoritetspersoner och lämnar därför barnens utbildning i deras händer. Vidare menar hon att synen på vilken utbildning barnens ska välja eller hur många år de ska studera skiljer sig åt mellan de olika samhällsklasserna. Det samma gäller även hur mycket tid som ska spenderas på hemläxor. Kristjánsson (1995, refererad i Högdin 2007) menar att de föräldrar som har en högre utbildning ställer högre krav på hur deras barn presterar i skolan än de föräldrar som har en lägre utbildning. Detta eftersom föräldrar med högre utbildning förväntar sig att deras barn ska studera vidare och detta påverkar barnens inställning till sina studier i positiv riktning.

Trondman (1994) resonerar i sin avhandling kring begreppen klassresa och klassresenär. Han menar att det är ett passande ordbruk i jämförelse med andra uttryck som till exempel ”uppkomling” eller ”social klättrare” då begreppet klassresenär är mer neutralt och fritt från moraliskt dömande. ”Social klättrare” kan tolkas som att det avser människor som använt sig av tvivelaktiga metoder för att komma sig upp i världen. Vidare menar författaren att det fyller en funktion att ordet ”resa” finns med vilket antyder att det innefattar en förflyttning från en social och kulturell miljö till en annan. Begreppet förutsätter förekomsten av klasser. Den akademiska miljön är formad, representerad och uppehållen av den högutbildade medelklassen under århundranden och det är denna miljö arbetarklassresenären förflyttar sig till. Vidare menar Trondman att klassresan inte är slut i och med

högskoleutbildning utan fortsätter i det efterkommande arbetslivet. Han påpekar även att klassresan inte enbart handlar om individens resa från en yttre verklighet till en annan utan även att det borde påverka individens subjektiva uppfattning om sig själv. Individen påverkas både av sin bakgrund och sin nya miljö:

Begreppet klassresa leder oss med andra ord till slutsatsen att klassresenären har en livshistoria som är präglad dels av en lossbrytning från den egna klassen och dels av ett inträde i en jämfört med ursprunget annorlunda miljö som ska tillägnas mot bakgrund av ursprungserfarenheterna i arbetarklassen (Trondman 1994).

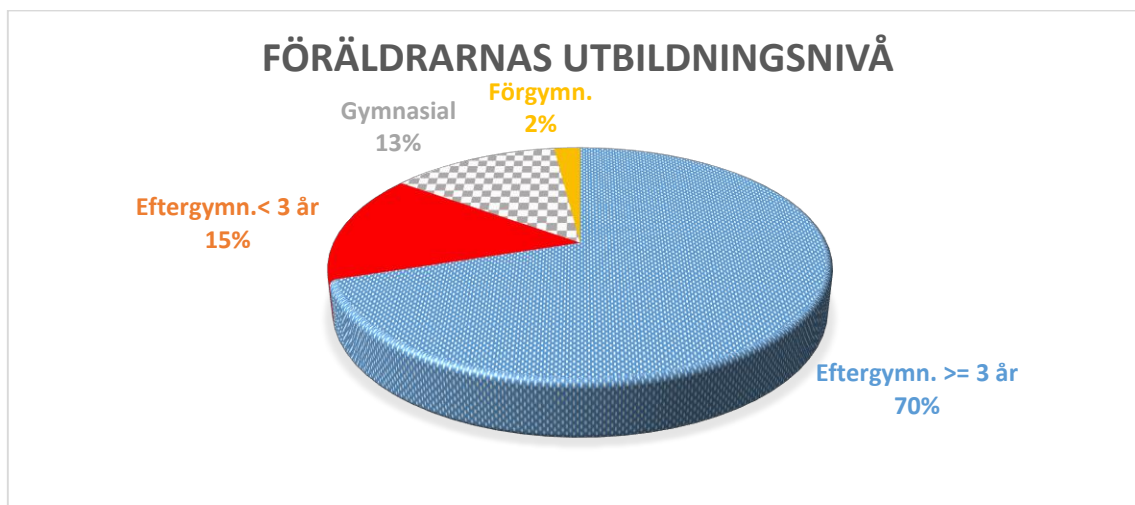
Trondman (1994) menar att i definitionen av en klassresenär kan man anta att individen i både tankar och vardagshandlingar tvingas agera i relation till det förflutna. Han beskriver tre kontext- och mellanmänniskt beroende processer som klassresenären kan antas präglas av. Den första är "lossbrytningsprocessen" som innebär att lämna sin uppväxtmiljö. Den andra benämner han för "inträdesprocessen" vilket innebär att integreras i nya sammanhang. Slutligen individens sätt att förhålla sig till sitt ursprung mot bakgrund av "lossbrytningsprocessen" och "inträdesprocessen". Vidare anser Trondman att vid forskning om klassresenärer finns det sex empiriska kriterier som bör beaktas, nämligen: I) Ursprungskriteriet, härmed avses vilken social klass resan tar sin början i. II) Riktningkriteriet, det vill säga om det är en resa uppåt eller neråt i den samhällliga hierarkin. III) Tidskriteriet, här tas i beaktning under vilken tidsperiod som klassresan utspelade sig i samt hur den samhällliga, kulturella och politiska miljön såg ut. IV) Avståndskriteriet, här avses hur kort eller långt avståndet mellan de olika positionerna är i den samhällliga strukturen. V) Ålderskriteriet, här behandlas huruvida klassresan sker när individen är ung eller uppnått en högre ålder. VI) Resurskriteriet- det finns en rad olika investeringar och kompetenser som kan användas som "medel" för att genomföra en klassresa. Den formella utbildningsvägen är en och andra kan till exempel vara idrotten, populärkulturen eller facket.

Något som Trondman (1994) beskriver som en drivkraft för att göra en klassresa är känslan av revanschbegär. En vilja att visa, inte bara för sig själv utan även den egna ur-

sprungsmiljön och ”de andra” att man ska bli någonting. Skötsamhetens kultur är en grund som Trondman beskriver för klassresenärerna i hans studie. Föräldrarna har lagt en tonvikt på skötsamhet och arbete vilket präglat individerna. Det fanns även en kultur av att inte vara märkvärdig och framhäva sig själv. Det viktiga i skolan var att sköta sig. Ett tydligt resultat i Trondmans studie var att klassresenärerna upplevde att språket var den tydligaste påminnelsen om att de kommit till en annan värld. Att tillägna sig det nya språket var den viktigaste förutsättningen för integrationsprocessen i denna värld. I boken *Talande kvinnor* beskrivs hur det finns en skillnad mellan det manliga och det kvinnliga språket, att ”*de flesta kvinnor gillar att tala och de använder språket för att etablera kontakt och skapa relationer. Män däremot ser språket som ett verktyg för att få och sprida information*” (Mral, 1999, 13). Vidare menar hon att det på samhällets olika arenor till exempel på universitet, gäller att känna till de formella och informella regler som finns kring språket och dess användning. Det gäller till exempel vem som får tala, vad man bör tala om, hur man ska tala samt hur man inte får tala. Ett annat resultat i Trondmans (1994) studie var att resenärerna upplevde sig vara mellan de två världarna. De upplevde att de som var kvar i den gamla världen inte hade förändrats och att det var omöjligt att återvända dit. De uttryckte även att de lämnat något bakom sig som de varken kan eller helt vill lämna, att det förflutna alltid skulle vara en del av dem.

Det sammanlagda antalet förstagsstudenter vid svensk högskola uppgick läsåret 2011/2012 till 92 300. En sammanställning som gjorts utifrån föräldrarnas utbildningsnivå där 65 600 av dessa studenter ingick (man har exkluderat studenter äldre än 35 år samt inresande studenter) visade att av samtliga högskolenyborjare detta läsår hade 59 procent föräldrar med någon form av eftergymnasial utbildning. När det gäller nyborjare på olika yrkesexamensprogram så är det stora skillnader i föräldrarnas utbildningsnivå. På de utbildningar som kräver höga betyg för att komma in, återfinns fler studenter med högt utbildade föräldrar. Allra tydligast kan man se detta på läkarutbildningen där 70 procent av de antagna läsåret 2011/2012 hade högt utbildade föräldrar. Se figur 1: (SCB 2012).

Figur 2

Cirkeldiagrammet visar vilken utbildningsnivå föräldrarna till nybörjarstudenter yngre än 35 år på läkarutbildningen hade år 2011/2012.

En sammanställning som universitetskanslerembätet, UKÄ (2013) gjort, visar att genomströmningen av studenter på åtta yrkesprogram skiljer sig åt beroende på social bakgrund. Detta mättes genom att titta på hur stor del av studenterna som avlagt examen senast tre år efter den normala studietiden. När det gäller läkarprogrammet analyserade de således hur stor andel av studenterna som avlagt examen inom 8,5 år från påbörjad utbildning. Studenterna delades in utifrån sina föräldrars utbildningsnivå. Den totala genomströmningen var hög bland läkarstudenterna, efter 8,5 år hade 89 procent av de som började studera 2001/2002-2002/2003 avlagt en läkarexamen. Av de studenter vars föräldrar hade minst tre års eftergymnasial utbildning var andelen 92 procent medan de vars föräldrar som hade mindre än tre års eftergymnasial utbildning hade en examensfrekvens på 82,8 procent. Ju lägre föräldrarnas utbildningsnivå var desto större var skillnaden. De som hade föräldrar med enbart förgymnasial utbildning hade en genomströmning på 78 procent. De elever som antagits till läkarprogrammet har redan mycket goda resultat från sin skolgång, trots detta har denna skillnad i examensfrekvens uppstått i relation till social bakgrund.

Tidigare forskning visar hur en individs karriärutveckling påverkas av kön, klass och etnicitet. Den sociala snedrekrytering som förekommer till högskolan är ett tydligt bevis på klassamhällets påverkan på individens utbildningsval och möjligheter. Trondman (1994) tittade på individer som genom högskoleutbildning gjorde en klassresa och hur dessa individer upplevt denna resa. Den undersökningen ägde rum för drygt 20 år sedan och vi ser ett behov att undersöka hur individer idag upplever att ha gjort en klassresa samt vad som bidragit därtill.

2.3 Definition av centrala begrepp

Social snedrekrytering

Umeå universitet definierar i sin handlingsplan för breddad rekrytering att snedrekrytering innebär:

..att personer med förutsättningar att klara av högskolestudier ändå - medvetet eller omedvetet- väljer bort denna möjlighet på grund av sociala, ekonomiska, etniska eller kulturella faktorer. Snedrekrytering föreligger när en viss grupp har andelsmässigt lägre representation vid universitet och högskolor än de har i samhället i övrigt (UMU 2007).

Statistiska centralbyråns (SCB) definition lyder:

Social snedrekrytering till högre studier förekommer då individer från vissa sociala ursprung oftare än andra når högre utbildningsnivåer (SCB 2012).

Dessa två definitioner är snarlika, men vi har valt att använda oss av den första då vi menar att den är tydligare och tar upp det faktum att det kan vara medvetet eller omedvetet som möjligheten till högre studier väljs bort.

Klassresa

Eftersom föräldrarnas utbildningsnivå har ett tydligt genomslag på social snedrekrytering finner vi det intressant att titta på individer som genom sin egen utbildning brutit mönstret och gjort en klassresa. Med utgångspunkt i Trondmans (1994) kriterier som vi tidigare redogjort för, definierar vi i vår studie klassresa som en resa som tar sitt ursprung från arbetarklass i riktning uppåt i den samhällsliga hierarkin till övre klass. Avståndet är då

enligt Trondman långt. Medlet som används för att göra klassresan är av akademisk art i form av högskoleutbildning. Klassresorna i vår studie ska ha ägt rum från 1980-talet till 2000-talet.

Arbetarklass

Det finns många olika sätt att definiera klass. Vi kommer att utgå ifrån objektiv klasstillhörighet baserad på den svenska socioekonomiska indelningen SEI (Karlsson 2005). I vår studie definierar vi därmed arbetarklass som individer där båda föräldrarna har mindre än treårig eftergymnasial utbildning. Orsaken till att vi valt denna definition bland många andra är att den möjliggör jämförelser med statistiskt material från SCB. Ytterligare en orsak till definitionsvalet är att vi i vår undersökning intresserar oss för just studier som ett medel för att göra en klassresa och att föräldrarnas utbildningsbakgrund påverkar detta.

3. Metod

Vi har genomfört en studie genom kvalitativa intervjuer vilket enligt Denscombe (2009) är en passande metod för att få insikt i människors åsikter, känslor, erfarenheter och uppfattningar. Utifrån studiens frågeställningar bedömdes personliga intervjuer vara en adekvat metod. Enligt Denscombe är fördelar med intervjuer bland annat att de kan frambringa en djup information i ämnet, det krävs lite utrustning, det är en hög flexibilitet med möjlighet att under själva intervjun ändra inriktning samt att svarsfrekvensen är hög då intervjun vanligtvis är avtalad på förhand. Vidare menar han att det finns vissa nackdelar, det kan till exempel vara att de är tidskrävande, intervjumaterialet kan vara svåranalyserat då det ofta är icke-standardiserade svar, tillförlitligheten kan påverkas av intervjuaren och kontextens inverkan samt kostnader i form av tid och resor ifall respondenterna är geografiskt utspridda. Trost (2010) menar att det finns för- och nackdelar med att vara två personer som intervjuar. Det kan vara positivt och leda till mer informationsmängd om intervjuarna samspelar väl, om inte så kan det vara till nackdel. Han menar vidare att det är viktigt att tänka på den maktasymmetri som kan uppstå mellan intervjuarna och den intervjuade om den intervjuade känner att den kommer i underläge.

Intervjuerna har varit semistrukturerade med öppna svarsalternativ, något vi ansett varit lämpligt att använda eftersom vi var intresserade av vad enskilda individer har haft för

upplevelse kring våra frågeställningar. Standardiseringen har varit låg vilket enligt Trost (2010) bland annat betyder att frågorna ställs i passande ordning och följdfrågor formuleras eftersom. Eftersom studien har byggts på enskilda individers upplevelser så har vi inte dragit generella slutsatser av de svar som framkommit. Vi har däremot dragit slutsatser utifrån relaterbarhet vilket Stukát (2010) menar är en svagare form av generaliserbarhet. Han menar att relaterbarhet innebär att andra kan göra jämförelser med egna situationer utifrån studien.

3.1 Urval av intervjupersoner

Studien genomfördes genom intervjuer med sex personer som utbildat sig till läkare och som kommer från arbetarklass enligt vår tidigare nämnda definition. En av respondenterna visade sig under intervjun ha en pappa som läst på Hermods kvällskurser. Vi har bedömt det som att han ändå passar in på de ställda kriterierna då det inte var högskolestudier. Dessa intervjuer gjordes för att få en djup bild av deras upplevelser kring frågeställningarna. Urvalet till intervjuerna har skett genom det som Trost (2010) kallar för ett bekvämlighetsurval, vilket innebär att vi har använt oss av de individer som vi hittat och som stämt in på våra kriterier. Kriterierna var att de skulle ha föräldrar som har mindre än tre års eftergymnasial utbildning och bo inom två timmars köravstånd av praktiska skäl. Vi använde oss av informella nätverk i form av vänner och bekanta för att få möjliga namn på respondenter som kontaktades via e-post och telefon. Stukát (2010) menar en sådan informell kanal kan vara lämplig när populationen av någon anledning är svårtillgänglig. Efter att de första intervjuerna gjorts tillfrågades respondenterna om de kände någon annan som kunde passa in i vår studie och som kunde vara intresserade av att delta. Denna speciella variant av bekvämlighetsurval benämner Trost *snöbollsmetoden*. I åtanke fanns även att få med både kvinnor och män i varierande ålder i studien för att bredda materialet.

3.1.1 Intervjupersoner

- *Lars 38*, uppväxt i ett mindre samhälle nära mellanstor stad i norra Sverige. Arbetar som överläkare inom medicin-geriatrik i norra Sverige.
- *Sara 34*, uppväxt i ett mindre inlandssamhälle i norra Sverige. Arbetar som ST-läkare inom psykiatri i norra Sverige.

- *Erik 44*, uppväxt i ett mindre samhälle nära en mellanstor stad i norra Sverige. Arbetar som överläkare inom geriatrik i norra Sverige.
- *Mattias 27*, uppväxt i en större stad i södra Sverige. Arbetar som AT-läkare i norra Sverige.
- *Linnea 53*, uppväxt på landet nära en mellanstor stad i Mellansverige. Arbetar som barn- och ungdomspsykiatrier i norra Sverige.
- *Mats 47*, uppväxt i ett mindre samhälle nära en mellanstor stad i norra Sverige. Arbetar som ST-läkare inom psykiatri i norra Sverige.

3.2 Källkritik

Vi har i studien använt oss mestadels av forskningsrapporter, skrifter utgivna av myndigheter samt facklitteratur baserade på forskning. Vi bedömer därmed att tillförlitligheten i samtliga av våra källor är väldigt hög. I några fall har vi använt oss av andrahandskällor då vi inte lyckats lokalisera förstahandskällan. Vi bedömer ändå tillförlitligheten vara hög, då andrahandskällan varit forskningsrapporter.

3.3 Etiska överväganden

Enligt Vetenskapsrådet (u.å.) finns det fyra grundläggande individskyddskrav. Dessa är: informationskravet- vilket vi följt genom att informera deltagarna om studiens syfte samt att deltagandet är frivilligt. Samtyckeskravet- har följts genom att individerna tillfrågats om de vill delta. Samtliga deltagare var över 15 år. Nyttjandekravet- vi har informerat respondenterna om att insamlat material enbart kommer att användas till vår studie. Konfidentialitetskravet- genom att avidentifiera personerna i rapporten samt enligt löfte till respondenterna radera inspelat material efter avslutad analys har vi uppfyllt det fjärde kravet.

3.4 Genomförande

Som utgångspunkt för intervjuerna konstruerades en tematisk intervjuguide (se bilaga 1), som tog sin utgångspunkt i studiens syfte och frågeställningar. För att besvara dessa frågor ansåg vi att individens barndom, skolgång och familjesituation var viktiga att få kunskap om. Vi ville även få svar på deras egna upplevelser kring klass. De teman vi valde

att använda oss av var således: i) bakgrund, ii) nuvarande situation, iii) hemmets värderingar, iv) skolgång, v) hinder/begränsningar, vi) läkarutbildning, vii) klassresa.

Intervjuerna genomfördes under april 2015. De var mellan 30-60 minuter långa och spelades in med ljudupptagning på telefon. Inramningen till intervjuerna var olika. Respondenterna fick själva föreslå var de ville genomföra intervjuerna, ett förfaringssätt som enligt Stukåt (2010) är att rekommendera. Någon genomfördes i respondentens hem, någon på dess arbetsplats och ytterligare någon på offentlig plats. Vi valde att vara två intervjuare vid samtliga intervjuer. De genomförda intervjuerna transkriberades och den data som samlades in bearbetades genom upprepade genomläsningar av texten, vilket enligt Stukåt är nödvändigt för en djupare kvalitativ analys. Ur den insamlade "rådatan" tolkades innehållet för att därigenom producera en mening. Detta är en arbetsordning som överensstämmer med Denscombes (2009) beskrivning av analys av kvalitativa data. Texten kodades genom att varje återkommande tema som framträdde vid genomläsningen tilldelades en siffra. Det blev sammanlagt 14 teman (se bilaga 2). Varje gång temat framträdde i texten noterades siffran i marginalen. Nästa steg i bearbetningen blev att sammanföra teman med gemensamma nämnare till mer övergripande kategorier. Dessa fem kategorier blev: sociala relationer, personliga egenskaper, upplevelser av social klass, valprocessen samt värderingar. Dessa kategorier analyserades sedan i relation till studiens syfte, frågeställningar, tidigare forskning samt studiens ramteori.

Vid citering av respondenterna valde vi att använda oss av de dialektala uttryck de använt sig av, då vi menar att det gav en mer nyanserad framställning av individerna och att det kunde finnas ett "arbetarklass språk" i det som var intressant. Då respondenterna gått igenom utbildningssystemet under olika årtionden har vi valt att använda oss av ordet linje respektive program beroende på vad det hette under respondentens studietid, eller så som det benämns i refererad litteratur. Vi har vidare för att avidentifiera personer ersatt namngivna personer med XX och skrivit "ortsnamn" istället för att ange en specifik ort i citaten.

4. Resultat

4.1 Sociala relationer

Studien visar att respondenterna vuxit upp under trygga förhållanden. Den vanligaste familjekonstellationen var mamma, pappa och två till tre barn, endast en av respondenterna var ensam barn. En av respondenterna hade skilda föräldrar. De sociala relationer som främst visade sig i vår studie var den omedelbara familjen med mamma, pappa och eventuella syskon. Vidare var det relationer till klasskamrater och andra barndomsvänner samt deras föräldrar. Några nämnde även relationer till lärare som betydelsefulla för deras karriärsutveckling. Föräldrarnas engagemang benämns överlag som ganska svagt när det kommer till sådant som berörde skolan. Ingen av respondenterna uppgav att föräldrarna har lagt någon press på dem vad gäller skolresultat, de flesta har upplevt en neutral inställning från föräldrarna. En person beskrev föräldrarnas brist på förståelse för vad studierna krävde under högstadietiden så här:

Jamen, kom och va med oss nu .-Nämen, jag ska ju göra läxorna. Äh, men kom nu och va med oss. –Men vad ska vi göra då? Nämen, kom bara -Nämen, det får ju bli när jag är färdig, ungefär va. De hade inte som nån riktig förståelse (Erik, 44)

Även om föräldrarna inte var särskilt engagerade i skolgången så beskriver samtliga respondenter sina föräldrar som närvarande och engagerade föräldrar i övrigt:

Ja, men mina föräldrar dom hade ju liksom en bra förmåga jamen trösta liksom och förstå liksom på det mänskliga planet. Men dom hade ju, inte riktigt koll på det här med studier och ja, vad det skulle kunna va för nytta med (Linnea, 53)

När det gäller stöd med läxor och studierna i övrigt, målar respondenterna upp en bild av att föräldrarna inte hade den sakkunskap som krävdes för detta.

Några beskriver hur de fick hjälp under mellanstadiet, men att det blev för svårt för föräldrarna till exempel med matematiken när de kom upp i högstadiet:

Nä, alltså det kunde jag väl få vill jag minnas att jag kunde få av mamma och pappa när jag läste i mellanstadiet och sådär, men från högstadiet tror jag att det var för svåra uppgifter. Jag klarar nog inte heller högstadiematten idag (Lars, 38).

Förhållandena i familjerna beskrevs genomgående som ordnade och trygga. Flera beskriver tydliga ordningsregler under uppväxten, vilket kan belysas med följande citat:

Man ska jobba hårt och man ska göra sitt bästa och man ska inte slänga mat heller [...] man ska äta upp det man tagit på tallriken och såna ordning och redagrejor hemma som jag är uppväxt med som sitter i (Mattias, 27)

Respondenterna beskrev hur vännerna haft betydelse för deras skoltid och karriärval. Flera har angivit att idén att gå ett visst gymnasieprogram eller påbörja läkarprogrammet har varit direkt influerat av klasskamraters åsikter och egna val:

Men det var han som sa, det minns jag mycket väl, annars hade jag inte haft en aning om att det fanns en läkarutbildning i Umeå överhuvudtaget (Lars,38).

I berättelserna framträdde även andra personer som haft stor betydelse för respondenternas studieval. Det kunde till exempel vara lärare:

Då kommer den person som jag tror fick mig att tänka annorlunda, min biologi och mattelärare XX som sa: Stopp! Jag ser på dig att du kan göra så mycket mer än det, jag vill berätta. Och så berättade han, tyckte att jag skulle söka och gå natur och sedan läsa till läkare (Erik, 44)

4.2 Personliga egenskaper

På frågan vilka personliga egenskaper individerna såg hos sig själva som fört dem dit de är idag, nämndes sådant som målinriktad, strukturerad, envis och vikten av att ha en egen drivkraft. Något Lars beskrev såhär:

Jag hade nog ganska lätt i skolan och jag studerade mycket, var ordentlig, studiesam, pluggnörd, jag hörde till den gruppen [...] Man ville plugga, man ville vara duktig (Lars, 38)

Arbetsmoral är något som flera av respondenterna beskriver i olika ordalag:

Jag gick nog mycket på autopilot och nån slags hög inneboende arbetsmoral, att liksom läxor ska man göra, man får aldrig lämna in något för sent, deadlines är huggna i sten (Mattias 27).

Linnea beskrev hur hon under de tidiga barndomsåren var ganska mycket ensam barn, hon var dels sladdbarn och dessutom växte hon upp i en liten by utan andra närboende barn. Detta ledde enligt henne till att hon använde sin fantasi mycket samt att hon var lite lillgammal. När hon började skolan uppger hon att hon hade problem med det sociala, svårt att tolka lekkoder. Ett par av respondenterna beskrev sig själva som teoretiker:

...var intresserad av att lära mig saker, tyckte det var jätteroligt.
Tycker fortfarande att det är jätteroligt. Och börjar väl upptäcka att det var det jag var bra på, jag är en teoretiker helt enkelt, inte så mycket praktiker (Erik, 44).

4.3 Upplevelser av social klass

Respondenternas upplevelser av social klass bestod dels av händelser och känslor under tidiga uppväxten och den tidiga skolgången, dels av upplevelser under tiden på universitetet och senare i arbetslivet. En av respondenterna kom från en bruksort i Mellansverige och är uppväxt på 1960-talet. Hon beskrev hur hon tidigt i barndomen upplevde klara klasskillnader i samhället och att detta skapat en revanschlystnad hos henne.

En tydlig episod som hon återberättade var från hennes sommarjobb på bruket där hon mötte sin klasskamrats pappa som har en ledande position:

Man går ju med skurhink och käpp och ska hålla rent då, och så har jag väl ställt hinken olämpligt och han, ja drar upp dörrn så att det skvimpa ur den där hinken, och han väldigt nedlåtande attityd, att jag borde ha vett liksom att ha mina grejor på ett bättre sätt. Ja, jag vet inte det var nåt liksom att jag gick i hans dotters klass och det där är en sån där episod som jag minns. Nån sorts revanschlust att: ”Ja, ja vänta ett tag, så får du se att jag ska göra något annat, jag ska inte gå och skura golv i hela mitt liv” (Linnea, 53)

Inför gymnasievalet uppgav flera att det fanns en känsla av osäkerhet inför att välja naturvetenskaplig linje då det kändes något märkvärdigt. Linnea beskrev hur det i den lilla bruksorten bara var ”finfnoserna” som gick på den linjen och det ville säga direktörs- och lärarbarnen. Hennes pappa undrade vad hon skulle på den linjen att göra. Även Erik som också han kommer från en mindre ort med brukstradition, beskrev hur det kändes märkvärdigt när han blev föreslagen att söka natur då det var få elever från hans skola som gick vidare till det.

Inför att eventuellt studera till läkare uttryckte Erik att han tyckte att det kändes lite märkvärdigt och att han inte kände sig beredd direkt efter gymnasiet. Samtliga av respondenterna uppgav att de kände av klasskillnader under universitetsstudierna. Flera angav att de mest umgicks med andra studenter med liknande bakgrund som de själva, som Mattias 27, beskriver: ”*Jag har nog umgåtts på min egen nivå mer, inte med de här fiin...*”. Flera uppgav att de kände sig obekväma med de ritualer och traditioner som fanns kring den akademiska världen:

Jo, det kan man märka. Å va i en akademisk miljö, sittningar och fara på sittningar o såna hära, vara på inspark, och in...hure funka liksom allt liksom runtikring och inte bara själva utbildningsgrejen. Där märktes det ju tydligt att jag var fullständigt bortkommen och hä ä ja fortfarande. Jag lärde mig aldrig (Sara 34).

Mats menade att han visserligen kände av att det var en skillnad beroende på social bakgrund, men att han mest tyckte att det var intressant och ledde till bra diskussioner. Tydligast tyckte han att det var att det var helt skilda ekonomiska förutsättningar bland kurskamraterna, att det blir litegrann som att komma från skilda världar:

Man får förklara att en del får faktiskt vända på slantarna och har inte råd att skaffa en diskmaskin även om de skulle behöva den. Så ur den synpunkten så tycker jag att det var ganska intressant att få en blick i en annan värld och också kunna visa att andra har andra förutsättningar (Mats, 47).

Något som båda kvinnorna i vår studie uppgav, var att de ibland känt att de inte ville höja rösten eller tränga sig fram och visa vad de kan inför andra. De beskriver en skillnad i språkbruk beroende på klasstillhörighet, en känsla av att inte bemästra det akademiska språket, något som Linnea menar har lett till ett sämre självförtroende.

Som aktivt utövande läkare menade samtliga av våra respondenter att de har stor nytta av sin arbetarbakgrund. Det gäller då främst i mötet med patienter. Någon angav att det är bra att ha lite koll på terminologin från typiska arbetaryrken, att veta vad treskift och blåstra är. Erik beskriver det såhär:

Jamen vi ska tala med de lärde på latin och folket på deras språk. -Jomen jag är ju från (ortsnamn), jag vet jamen typ pappa hade lantbruk. Jamen det är ju vägen in till alla mina patienter (Erik, 44).

Mats menade att hans arbetarbakgrund även gjort att han har en större förståelse för patienternas livssituation:

...man har en större förståelse för hur ekonomin kan se ut, hur arbets-situationerna kan vara, hur låst det kan vara på en arbetsplats och att man egentligen vill söka sig nåt annat men tror sig inte om att kunna. Kunna byta jobb. Man kan se bland en del i läkarkollegiet - Men det är bara att byta arbetsplats. Men för en del är det faktiskt inte bara så lätt, det jobb dom har är inte så säkra att de kan få något även om de skulle vilja byta (Mats, 47).

På frågan om respondenterna upplevde att de gjort en klassresa uppgav samtliga att de tyckte att de gjort det, men flera uppgav att de känner sig obekväma med ordet. Sara medger lite motvilligt att hon gjort en klassresa att man kan se det som att hon har kommit sig upp i världen med god ekonomi etcetera:

...jag skulle helst vilja att det int va så, så ordet klassresa blir lite såhär...hmm..jå. Jag har gjort den där klassresan men jag har kanske svårare å identifiera mig med läkarkollegiet än med de som jobbar på golvet (Sara 34).

Mattias beskriver sin känsla av att ha gjort en klassresa i relation till de ungdomskamrater som inte gått samma väg:

...dom har ju mycket lager- och industrijobb idag och man ser ju via facebook liksom att det handlar ju mest om billig öl och hasch för dom och då, det tänker jag också att den vägen hade det ju kunnat gå för mig (Mattias, 27).

Några av respondenterna beskrev en känsla av att inte riktigt höra hemma någonstans, att inte riktigt känna sig hemma i sin uppväxtmiljö men heller inte som en fullvärdig medlem av den akademiska familjen:

Men det finns ju också en sida när det blir så här främmande och lite udda, det är därför jag säger att stunder att inte känna sig hemma, inte i sitt liksom kollegiala och yrkessammanhang alltid men inte heller alltid i det där gamla ursprungssammanhanget (Linnea, 53).

Sara och Linnea var noga med att understryka att det gamla, det vill säga arbetarbakgrunden, inte bara var något negativt som de lämnat bakom sig utan att det även fanns mycket positivt i den miljön som de kan sakna i den akademiska världen:

...alltså i mitt ursprung så finns det mycket av det där som är väldigt liksom hjärtligt och det här liksom skrattet som bubblar från magen alltså, det är som ett helt annat skratt än det här, vad ska jag säga, lite

mer anpassliga, tillrättalagda, ja vad som passar sig och inte i en annan miljö (Linnea, 53).

Sara beskriver sin känsla så här:

...jag har ju int velat fara ifrån det gamla. Mycket som det ja beskriv mycket är ja ju kvar i, jag står på golvet fortfarande o så där..... Så det är nog mer att jag lagt på nånting och behållit det gamla tänk ja, och jag hoppas att jag kommer att fortsätta tänka så (Sara 34).

Familjens och släktens inställning och attityd beskrevs mestadels i positiva ordalag, men flera av respondenterna har även exempel på motsatsen. Mattias beskrev känslan av att en barriär skapats mellan honom och släkten, en barriär som inte fanns där när han var liten, men att det på något sätt är märkvärdigt att han nu är doktor, märkvärdigt på ett tråkigt sätt. Han beskrev vidare hur någon i släkten blivit provocerad av att han och hans syskon varit mer framgångsrika än kusinerna: *"Det blir som nån slags tävling som jag inte vill ska finnas där, men som finns där när jag kliver in i rummet"*

Sara beskrev sin upplevelse av släkt och bekantas reaktioner till att hon blivit läkare så här:

Jag har ju en del äldre släktingar, min faster, hon vart ju nästan rädd mig då jag vart läkare, hon hadd ju läkarskräck, och min farbror han vill ju nästan överrespektera mig, sådära det är ju dom här äldre. Många ser mig ju fortfarande som samma person, att jag bara har blivit vuxen. Sen finns det dom, kanske mera kompisars eller sådära bekanta mer som faktiskt har uttryckt att nämen nu är ju du läkarjäväl, litegrann det, som åt det andra hållet kanske föraktat en för att man kommit sig iväg och att man börjat tjäna pengar (Sara 34).

Erik beskrev hur en obekvämlig känsla av klasskillnad infann sig i mötet med en äldre kusin som jobbade som städare på sjukhuset:

...han hälsar ju på mig med Doktor Erik och jag säger att jag är ingen doktor jag är bara läkare. Så börjar vi ofta, men det är ju inget, jag vet

int. En gång förresten, då var ju han, de roterar ju mycket på städ och då skulle han städa i mitt rum, men han ville inte för jag var där för det skulle kännas konstigt sa han. Äh, du har så fint ändå. Jag tror att han ville int vara, göra det åt mig typ, som att det var mitt verkligen (Erik, 44).

Linnea pratade om relationerna inom kompisgänget i vuxen ålder, hur hon ibland kunde uppleva en känsla av skillnader beroende på vilken yrkesstatus de fått:

...jag gillar inte den där rangordningen men det är litegrann när vi pratar löner och status, så det finns en skillnad inom gänget och det kan jag uppleva som besvärligt, och jag vill inte ta upp ämnet och ibland kommer det upp (Linnea, 53).

En annan synpunkt som Mats tog upp var att han upplevde att hans ord ibland vägde tyngre efter utbildningen:

...nånstans tycker jag ändå att om man sätter sig ner och resonerar med folk, annan pondus eller auktoritet eller vad man ska säga , och det där tycker jag man får passa sig litegrann för, för att det kan blir att andra lyssnar lite för mycket på en och inte väger in sina egna tankar och idéer i sina beslut, och lyssnar på sin släkt som är doktor och det blir lite fel. Att det finns där, helt klart. Det ska man inte sticka under stolen med (Mats, 47).

Umeå har varit utbildningsort för samtliga av våra respondenter. Några av dem resonerar kring betydelsen av det, och menar att det underlättat för personer med arbetarbakgrund att studera vid Umeå universitet där det är mindre strikt och mindre gamla ritualer som sitter i väggarna jämfört med andra utbildningssäten:

...sen tror jag också att det riktigt finfolket kanske läser mer i Stockholm, Lund och Uppsala och de har vart ganska skönt att Umeå är som studentstad i sig väldigt tillåtande och öppen och att normen i Umeå som student oavsett om du läser medicin eller nåt annat, är lik-som är vegetarian, militant och lite arg och vänster och jag tror att det

är väldigt härlig miljö att läsa i när man inte är så märkvärdig och inte är från en fin familj. Jag kände att Norrland tog emot mig med öppna armar (Mattias, 27).

4.4 Valprocessen

Bilden som respondenterna målade upp var att de samtliga haft väldigt lätt för sig i grundskolan. De har tyckt att skolan har varit rolig och trivts med undervisningssituationen och de har alla haft bra eller mycket bra betyg genom hela grundskolan. Tanken på att bli läkare har etablerat sig hos individerna vid vitt skilda åldrar. Maria uppgav att hon redan vid fem års ålder sagt till sin mamma att hon ville bli läkare. Det var då från hennes sida en medveten satsning på studierna för att få tillräckligt bra betyg för att kunna bli läkare. Andra uppgav att tanken på läkare aldrig fanns före slutet på gymnasietiden, för Mats väcktes tanken först när han var närmare 35 år.

Naturvetenskapliga programmet har varit det vanligaste gymnasieprogrammet för våra respondenter. För någon har det varit det självklara valet med läkarutbildning i sikte, för några andra var valet av natur lika självklart men anledningen var att det var en bred utbildning som höll alla dörrar öppna. Lars beskrev valet till gymnasiet enligt följande:

.... det var ju bredden för jag visste inte vad jag ville göra, och då kan man ju allt. Jag behövde inte känna det så avgränsande, det var inte så många ämnen som försvann. Det kändes konstigt att ta bort så mycket och där fick man ju det mesta och jag ville inte börja jobba efter gymnasiet så praktiska saker försvann ju som från banan (Lars 38).

Sara visste att hon ville bli läkare, men hade inte klart för sig hur hon skulle ta sig dit. Hon beskrev ett samtal hon hade med sin klassföreståndare i högstadiet:

...så var vi på nån friluftsdag och åkte längdskidor en duktig bit. Jag åkte bredvid henne och det var kanske i åttan. Och då frågade jag henne, om jag ska bli läkare vad ska jag då söka för nånting? Jamen då ska du satsa på att ta dig in på natur sa hon. Jamen då så. Då visste jag det, då var det bestämt (Sara 34).

Erik beskrev hur han inför gymnasievalet hade gjort en prao på en långvårdsavdelning på lasarettet och därefter tänkt söka vårdlinjen. Då kom hans biologi och mattelärare och sa att han tyckte att han borde välja naturvetenskaplig linje istället och bli läkare. Erik tyckte att det kändes märkvärdigt att han skulle gå natur men att läraren intalade honom att han skulle klara av det.

För Linnea var valet av natur ganska enkelt, men hon uttryckte att omgivningen menade att det var dumt att välja den typen av linje. Om hon var klok, tyckte de, skulle hon välja vården eller försöka få in en fot på fabriken i bygden:

De som gick på den linjen var ju många som, vad ska man säga ja, direktörsbarnet från bruket och läkarbarnen, så mycket visste mamma och pappa att det var de fina barnen som gick där, och liksom vad hade jag där att göra, det tyckte dom. Ja, de tyckte att det var inget smart av mig att välja den linjen (Linnea, 53)

Mattias hade inför gymnasiet ingen aning om vad han skulle bli, men funderade på ett linje som hette IB som hade engelska som undervisningsspråk:

...jag var ju 14 år och svartrockare. Jag hade svart hår och nitar och svart kajal under ögonen, lång svart läderrock och en flickvän som såg likadan ut, så jag tyckte att på engelska det verkade ju bra. Då kanske man kan jobba utomlands nångång och det är ju alltid bra. Så jag hade inte någon plan alls när jag valde den (Mattias, 27).

Den som avvek mest av våra respondenter när det gäller valet till gymnasiet var Mats. Han gick skogsbrukslinjen som var en tvåårig utbildning. Han beskrev hur pappan visserligen uppmuntrat vidare studier men att det aldrig kändes aktuellt. Mats sa att han ville ut och jobba och skapa sig något sorts liv på en gång.

Övergången mellan gymnasiet och läkarutbildningen har sett olika ut bland våra respondenter. Flera av de som gått naturvetenskaplig linje-/program uppgav att de under gymnasietiden lärde känna klasskamrater som tänkte utbilda sig till läkare och att de därigenom fått upp ögonen för den möjligheten. En situation som Lars beskrev var hur han satt

och tittade i katalogen om universitetsutbildningar i Umeå. Han tittade på lärare och kemist, men det strök han snabbt för han tänkte att det skulle vara svårt att få jobb och att det kändes lite rörigt. Han ville minnas att han inte tittade på läkare eller omvårdnadsyrken överhuvudtaget. Han berättade vidare om hur en av hans barndomsvänner sagt att han funderade på att läsa till läkare och att det fick en avgörande betydelse:

Men det var han som sa, det minns jag väldigt väl, annars hade jag inte haft en aning om att det fanns en läkarutbildning överhuvudtaget. Och så var vi flera i klassen som sökte (Lars, 38).

Vidare menade Lars att något som spelade in i valet av läkaryrket var att det skulle vara lätt att få jobb på olika orter samt att han trodde att det skulle passa hans personlighet då han är väldigt ordnad och vill ha kontroll. För Linnea som hade drömmen om läkaryrket klar för sig grusades vägen då hon i gymnasiet inte fick lika höga betyg i förhållande till sina klasskamrater som hon var van vid från grundskolan. Hon började då tänka i andra banor:

Äh, den där planen med läkare det skiter sig, det blir väl inte så då. Så istället, ja då ska jag jobba, upptäcka världen typ. Så då fick jag jobb i Stockholm på ett sjukhus och trivdes bra och skaffade arbetslivserfarenhet (Linnea, 53).

Efter att ha arbetat och rest en tid bestämde hon sig för att ändå söka läkarutbildningen och kom då in tack vare arbetslivserfarenheten. Även för Sara var det en självklarhet att hon ville söka läkarutbildningen, men hon ville först ta ett sabbatsår och jobba. Hon kom sedan in andra gången hon sökte. Mattias arbetade även han ett par år efter gymnasiet. Han beskrev hur flera från gymnasieklassen kommit in på läkarutbildningen och verkade trivas väldigt bra och tyckte det var jättekul och då ville han också gärna bli det. Han sökte tre gånger till utbildningen samtidigt som han kompletterade sina betyg i biologi och matematik på Komvux. Mats var den som arbetade längst innan han sökte till högskolan. Han arbetade som skogsarbetare, i möbelaffär samt som lastbilschaufför innan han kände att det var dags att plugga vidare.

Tanken var inledningsvis att bli lärare, men planerna ändrades då han gick basåret:

...när jag läste kemi och biologi och en av kurserna på biologin handlade mycket om människokroppen och sånt där och då klack det som till litegrann (Mats, 47).

Efter basåret sökte han in på läkarprogrammet och kom in på en gång. Han beskriver en tveksamhet inför att verkligen gå läkarprogrammet:

Från början var det ju litegrann en sån känsla, att ska jag verkligen ta nån annans plats, jag var ju lite äldre än andra och sådär. Men det har känts bra hela vägen, jag är väldigt nöjd med det valet (Mats, 47).

4.5 Värderingar kring studier och arbete

För de flesta respondenter var upplevelsen att föräldrarnas inställning till studier var neutral. Mats däremot beskrev att hans pappa tyckte att det var bra om han pluggade vidare, han hade ju själv läst på Hermods kvällskurser till så kallad ”25-öresingenjör” något han själv var jättenöjd över.

Respondenternas föräldrar hade i många fall praktiska arbeten och samtliga beskrev hur föräldrarna hade en hög arbetsmoral, att arbete är något man ska vara tacksam över. Flera beskrev att föräldrarna hade en stolthet över att göra ett bra jobb, men att arbetet som sådant mest var en nödvändighet för att kunna försörja sig:

...jobba stenhårt för att försörja familjen som han tyckte då. Jag vet inte om han var eller är stolt över yrket så, utan det var väl ett nödvändigt, något nödvändigt att göra, jag tror inte att det handlade om någon yrkesstolthet utan mer det här måste man göra-plikt, försörja (Sara 34).

Erik beskrev hur hans pappa visserligen trivdes på jobbet, men att han sa att han inte ville att han skulle arbeta på samma industri. Erik trodde att det berodde på att han såg sitt jobb som slitigt och smutsigt. Linnea beskriver hur hennes pappa kämpade med både jordbruk och arbete på bruket med skiftgång och att det till sist ledde till hälsoproblem med bland annat magsår.

5. Analys och diskussion

Syftet med studien var att beskriva och analysera orsaker till att vissa individer med arbetarbakgrund blir läkare samt upplevelsen av att göra en klassresa. Resultatet av studien visar på ett antal viktiga sociala relationer för respondenterna, det var bland annat vänner och speciella lärare. Studien visade på flera personliga egenskaper som var gemensamma för de flesta av respondenterna, bland annat att vara målinriktad och strukturerad. När det gäller upplevelser av social klass hade respondenterna många exempel, en del från uppväxten andra från studietiden. En tydlig bild från uppväxten var att föräldrarna till respondenterna värderade arbete högt och att samtliga växte upp i hem som benämndes som trygga och ordnade. Respondenterna i vår studie beskrev hur deras skoltid och karriärsval påverkats av vänner, föräldrar, syskon och andra personer i deras omgivning, vilket överensstämmer med Hertzberg (2007) som visar hur individens val inom skolan påverkas av familj och det övriga sociala nätverket. Vi kan hos våra respondenter se hur deras föräldrar, även om de varit engagerade föräldrar, inte haft förmågan att hjälpa sina barn i skolarbetet. Detta överensstämmer med vad Högdin (2007) säger om att arbetarklassens barn får mindre stöd i sina studier än medelklassens. Det är även en illustration av det Boudon (1974, refererad i SOU 2008:69) benämner den primära effekten bakom social snedrekrytering inom skolan. Men även om våra respondenter visserligen fick bristfälligt studiestöd av sina föräldrar, var deras studieresultat ändå väldigt bra. På detta vis avviker våra respondenter från det resultat som Sandell (2007) påvisar, nämligen att mindre stöd från föräldrarna ger sämre studieresultat.

Det som Boudon (1974, refererad i SOU 2008:69) benämner den sekundära effekten bakom social snedrekrytering tycker vi är väldigt intressant, nämligen att även om två elever har lika bra betyg så är det mer sannolikt att den som kommer från en högre social klass studerar vidare. I vår studie framkom tillfällen då respondenterna tvekade till att gå en teoretisk gymnasieutbildning, eller läsa till läkare, vilket vi menar är ett uttryck för detta. Vad kan då denna sekundära effekt bero på? Med utgångspunkt i våra respondenters berättelser menar vi att bidragande orsaker till detta kan vara avsaknad av förebilder som utbildat sig, bristfällig information om den aktuella skolan eller utbildningen samt en lägre tilltro till sin egen förmåga.

Kristjansson (1995, refererad i Sandell 2007) säger att föräldrar med lägre utbildning ställer mindre krav på sina barns prestationer i skolan än de som har högre utbildning, något som bekräftas av vår studies resultat som visar att respondenternas föräldrar ställde få eller inga krav när det gällde studieresultat. Några av personerna i vår studie beskrev att föräldrarna inte hade förståelse för den tid och engagemang som studierna krävde i form av till exempel läxläsning, något som överensstämmer med Goldenberg och Lareuas (2004, 2000, 2003, refererad i Sandell 2007) resultat.

Det resultat som vår studie uppvisar, att respondenternas föräldrar inte hade kunskap om skolvärlden och ofta inte såg utbildning som särskilt viktigt, är ett exempel på brist på symboliskt kapital i detta fall utbildningskapital, enligt Bourdieu (refererad i Broady 1998). Våra respondenter beskriver ett antal personer förutom föräldrarna som haft stor betydelse för deras karriärutveckling. Det var vänner som gett dem idén att gå ett visst gymnasieprogram eller börja läkarprogrammet, det kunde även vara en speciell lärare. Detta är exempel på den typen av kapital som Lidström (2009) benämner som sociala resurser. Den bild som framträder genom våra respondenters berättelser gällande akademiskt stöd och kravnivå på studieresultat stämmer väl överens med ovan nämnda tidigare studier. Det intressanta tyckte vi då var varför dessa individer ändå uppnådde höga studieresultat och akademisk framgång. En bidragande orsak till detta anser vi vara det tillskott av utbildningskapital som erhöles genom andra sociala resurser.

Även om individerna i vår studie har gått hela vägen till att bli färdigutbildade läkare har de på vägen stött på hinder som de tvingats överkomma. De har främst varit hinder som uppstått som följd av föräldrarnas avsaknad av egen högre utbildning, vilket lett till ett mindre kulturellt kapital för våra respondenter. Det vi tolkat som hinder i vårt intervju-material är föräldrarnas brist på förståelse av studievillkor och oförmåga att hjälpa sina barn i deras studier. Även känslor av osäkerhet och mindervärdeskomplex har varit hinder i valprocessen. Lidström (2009) anger ekonomiskt kapital som en faktor som påverkar individerna i deras karriärutveckling och klassresa. Vi har i vår studie inte fått några direkta indikationer på att ekonomin satt upp hinder för dem i deras utbildningsbana. Vår analys av detta är att samtliga kommer från familjer med en stabil ekonomi även om de

inte hade något överflöd. I Lidströms definition av ekonomiskt kapital räknas övriga materiella tillgångar in, vi menar att familjernas fasta bostadsförhållanden och grundläggande materiella standard varit en tillgång för individerna då det gett en grundtrygghet i uppväxten. Trots de hinder individerna mött under uppväxten så har de överkommit dessa.

De intervjuade hade liknande åsikter om vilka deras personliga egenskaper var som fört dem fram under resans gång. Dessa var bland annat målinriktad, strukturerad och egen drivkraft. Den höga arbetsmoral som de beskriver kopplar vi samman med föräldrarnas strävsamhet och syn på arbete som något väldigt viktigt. Beskrivningen av sig själva som teoretiker stod i motsats till praktiskt arbete. De upplevde inte sig själva som lämpliga att ha ett praktiskt arbete och valde därför en teoretisk utbildning. Detta visar på hur valet påverkas av känslor och emotioner vilket leder till en bortsortering av vissa möjliga alternativ, i detta fall praktiska utbildningar i överensstämmelse med Careership modellens första dimension.

Upplevelsen av olika sociala klasser var olika bland studiens respondenter under den tidiga uppväxten. Den tydligaste beskrivningen var från det lilla brukssamhället där erfarenheten av att ha stått med en skurhink i hand och känt sig mindervärdig inför en person från en högre klass hade väckt revanschlystnad, vilket överensstämmer med resultaten av Trondmans (1994) studie. Samtliga i studien upplevde att de gjort en klassresa, men de flesta kände sig obekväma med ordbruket. De var noga med att understryka att de inte såg den ena klassen som bättre än den andra. Denna ambivalens kring att erkänna att de gjort en klassresa känns igen från Trondmans (1994) resonemang kring att begreppet är laddat och förutsätter att sociala klasser finns. Den bild som framträder i studien genom berättelserna är den av en resa från arbetarklassen via utbildning till en högre klass vilket överensstämmer med Trondmans beskrivning av de tre processerna klassresenären genomgår. Den första processen är lossbrytningsprocessen som hos våra respondenter framförallt kan ses inför gymnasievalet då flera kände sig främmande inför att gå natur som sågs som något fint. Den andra så kallade inträdesprocessen blev synlig i vår studie dels vid påbörjandet av gymnasiet, vid läkarstudiernas början samt vid inträdet på arbetsmarknaden. Ett exempel är de ritualer och traditioner som finns inom den akademiska världen

som upplevdes som obekväma och ibland löjliga. Kvinnornas beskrivning av att inte bemästra det akademiska språket och att det var något som de var tvungna att lära sig, är ytterligare ett exempel på inträdesprocessen helt i enighet med Trondman. Något som vi finner intressant är varför det var just kvinnorna i vår studie som talade om upplevelsen av akademiska språket som särskilt svårt. Vad kan denna skillnad gentemot männen bero på? Vi menar att denna skillnad kan bestå i vilken betydelse kvinnor respektive män tillskriver språket, att det för kvinnorna kan ha en större betydelse för den sociala gemenskapen än för män, en tes som styrks av Mral (1999). Vidare menar vi att högskolan historiskt sett var en manlig arena där det traditionellt manliga språket är det som är norm, vilket även det bekräftas av Mrals syn på språket i samhällets olika arenor. För kvinnorna i vår studie innebär detta att de inte enbart möts av språkskillnad beroende på klass utan att detta förstärks genom att de även möter en manlig språkkultur. Det var även kvinnorna i vår studie som beskrev att de inte alltid vill utmärka sig eller göra sina röster hörda, vilket vi menar är en del av den skötsamhetens kultur som Trondman (1994) beskriver. Vidare menar vi att det kan vara ett uttryck för att kvinnorna i vår studie var mer uppmärksamma på spänningar som uppstår i det sociala rummet. I upplevelserna kring klass framkommer även en del skillnader som vi kopplar till individernas ålder. De som var något äldre upplevde vi hade reflekterat mer kring det här med klass, det var även tydligt att de som arbetat längre inom praktiska yrken innan utbildningen hade en mer personlig upplevelse kring klasskillnader.

Den tredje processen Trondman (1994) talar om är att förhålla sig till sitt ursprung mot bakgrund av lossbrytningsprocessen och inträdesprocessen, något som blir tydligt i studien då deltagarna resonerar kring att inte känna sig hemma någonstans. De beskrev liksom Trondman hur de upplever att det förflutna alltid finns med dem och att de varken kan eller vill helt lämna sin bakgrund. Även här märktes en skillnad beroende av ålder, då de som var äldre upplevde att de kommit längre ifrån det gamla, medan de yngre mer betonade att de fortfarande till stor del var kvar. När studierna avslutats och individerna i vår studie påbörjat sitt arbete som läkare, upplevde de samtliga att de hade stor nytta av sin arbetarbakgrund i mötet med patienterna. När det gällde relationerna till släkt och barndomsvänner var det mestadels positiva reaktioner till deras karriärsutveckling. Några

av respondenterna hade negativa erfarenheter. Ett subtilt men i våra ögon väldigt talande exempel på att klassresan medfört en skillnad mot det gamla är beskrivningen av kusinen som inte vill städa hans kontor när han var där.

Vägen till att bli läkare består bland annat av en rad val under individernas liv. De flesta val har varit sådana som fattats vid strukturella brytpunkter i enlighet med Careershipteorin (Hodkinson & Sparkes, 1997). Den första strukturella brytpunkten är gymnasievalet. Vår studie visar att valet för de flesta var självklart. Respondenterna beskrev hur de tyckte att naturvetenskaplig linje/program kändes märkvärdigt och lite utanför deras arena. Careershipmodellen beskriver hur ett val är pragmatiskt-rationellt och fattas utifrån en individs handlingshorisont. Vår studie visar hur dessa individer visserligen känt sig begränsade i tanken men istället för att via självsortering se naturvetenskaplig linje/program som omöjligt ändå valt att ta steget till något som låg på gränsen till deras handlingshorisont. Bidragande orsaker till detta som syns i vår studie är till exempel ett tillskott i utbildningskapital från lärare eller kamrater samt input från sociala resurser som stärkt dem i deras självbild.

Efter gymnasiet kommer nästa strukturella brytpunkt enligt Careership (Hodkinson & Sparkes, 1997). Några av respondenterna valde att gå direkt till högskola medan andra först arbetade. De som inte hade läkaryrket som mål innan gymnasietiden beskrev hur de fått upp ögonen för möjligheten genom framförallt klasskamrater, vilket är ytterligare ett exempel på en påfyllning av kulturellt kapital i enighet med Bourdieu (refererad i Broady 1998) och Lidström (2009). När det kommer till valet av läkarutbildningen ser processen väldigt olika ut för individerna i vår studie. För vissa stod valet tidigt klart och sporrade dem till goda studieresultat. För andra var det återigen en påfyllning av kulturellt kapital (se Broady, 1998) genom främst vänner som fick dem att se nya möjligheter. Något som också var viktigt för en av respondenterna var att utbildningen skulle leda till ett yrke med stora möjligheter till anställning i hela landet. Vi menar att det i denna önskan om anställningstrygghet kan ses en koppling till föräldrarnas åsikt att det var väldigt viktigt att ha ett arbete, något som överensstämmer med det Trondman (1994) benämner som skötsamhetens kultur. Ytterligare exempel på detta är föräldrarnas höga arbetsmoral och synen på

arbete som en nödvändighet för en försörjning. Även om föräldrarna ofta kände en stolthet över att göra ett bra arbete har vi inte hittat något exempel på att de ville att deras barn skulle fortsätta i samma yrkesbana som dem. Vi tolkar detta som att de även om de inte uttryckligen sa det till sina barn kände att det fanns bättre alternativ för dem i framtiden.

Svaret på frågan varför dessa individer gjorde denna klassresa, menar vi ligger i en kombination av flera faktorer. Det var personliga egenskaper (genetiska och förvärvade) som utvecklades i en trygg uppväxtmiljö. Det tillkom en påfyllning av kulturellt kapital från sociala kontakter och det kunde vara någon särskild händelse som skapade revanschlystnad eller att en person lade märke till deras skolförmåga. Allt detta sammanlagt utgjorde grunden för dessa individers klassresa.

Studiens resultat menar vi har en god tillförlitlighet. Detta har bland annat tillgodosetts genom att ta hänsyn till inte bara det sagda ordet utan även respondenternas ansiktsuttryck, kroppsspråk och tonfall, vilket ökar reliabiliteten i en kvalitativ studie. Validiteten har främst tillgodosetts genom en noggrannhet vid intervjutillfället med uppföljande frågor för att säkerställa att forskningsfrågorna besvaras. En felkälla kan vara hur ärliga respondenterna var i sina svar. Vi upplevde att intervjuerna kändes väldigt avslappnade och att respondenterna fick förtroende för oss, vilket vi anser ledde till att de gav oss ärliga och ofta väldigt personliga svar. När det gäller själva intervjuerna fick respondenterna själva välja var den skulle genomföras. Vår upplevelse av detta var att när intervjun genomfördes på arbetsplatsen var respondenten mer iklädd sin yrkesroll och kunde kanske ha varit mer avslappnad i en privat miljö. Vi kunde även känna att intervjun blev något mer forcerad i och med att känslan var att vi tog tid från deras arbete. Vi valde att vara två intervjuare vid varje tillfälle, något vi tycker gav ett väldigt bra utslag på resultatet då det ledde till mer avslappnade intervjuer och ett större insamlat material vilket stämmer med vad Trost (2010) säger. Han menar även att det kan uppstå en maktasymmetri om den intervjuade känner sig i underläge. Detta var något vi tänkte på och försökte motverka genom att respondenterna fick bestämma förutsättningarna för intervjuerna i form av tid och plats. Vi bedömer även att deras yrkesmässiga position i förhållande till oss som studenter balanserade upp den eventuella maktasymmetrin. När det gäller storleken på vår

population så hade fler deltagare kunnat ge mer information. Vi anser dock att sex personer var tillräckligt vilket vi bland annat märkte då den sista intervjun tillförde mindre ny information än tidigare intervjuer, en viss mättnad kunde anas. Vi håller även med i Stukåts (2010) resonemang att det är viktigare att den begränsade tiden för studien fördelas så att analysen av materialet blir grundlig snarare än att använda sig av en allt för stor population. Något vi i efterhand tänker att vi kunde ha frågat mer specifikt om är hur familjens ekonomi har upplevts av individerna i relation till deras skolgång. Vi har inte fått några spontana uttalanden kring detta, vilket inte per automatik betyder att det inte fanns ekonomiska hinder.

Det viktigaste resultatet i vår studie anser vi vara betydelsen av sociala relationer och tillförsel av kulturellt kapital för främjande av individernas karriärutveckling. I inledningen konstaterar vi att Sverige är ett klassamhälle och att skolan ska verka för en utjämning av detta. Elevernas val påverkas av deras handlingshorisont och habitus och för att motverka detta är den slutsats vi drar av resultaten i vår studie att skolan kan göra detta genom att tillgodose att eleverna får tillgång till det kulturella kapital de saknar sedan uppväxten. De kan till exempel vara i form av information från studie- och yrkesvägledare eller lärare. Något som också visat sig viktigt var enskilda sociala kontakter som ”såg” eleverna och deras potential. Vi menar att ett viktigt uppdrag för samtliga inom skolvärlden är att uppmuntra de positiva kvaliteter som eleverna besitter. Den input av kulturellt kapital som individerna i vår studie fick, ledde till att de kunde navigera i utbildningsvärlden. Detta gäller inte bara till läkarstudier utan är även relaterbart till övriga studenter och studier. Vi ställde oss inledningsvis frågan vad det är som gör att en individ med arbetarbakgrund tar steget att utbilda sig till ett yrke som tillhör en högre klass. Vår studie visar att individerna kommer från ordnade hemförhållanden med föräldrar som varit omtänksamma och omhändertagande men neutrala när det kommer till studier. Det vi kan se är att individernas val och utveckling inom skolvärlden har påverkats genom en tillförsel av kulturellt kapital från enskilda sociala resurser. En tänkvärd reflektion kring synen på klassresor är att samtidigt som idén om alla individers möjlighet att göra en klassresa glorifieras, så är realiteten idag att en stor del av befolkningen reproducerar sin klasstill-

hörighet. Utbildningspolitiska åtgärder som underlättar den sociala mobiliteten är ett viktigt demokratiskt instrument, men vi anser även att samhället borde lägga mer fokus på att förbättra villkoren för arbetarklassen snarare än att bara underlätta för vissa att lämnas densamma. Olof Palme menade att skolan skulle vara en nyckel till att avskaffa klassamhället. Vi ställer oss frågande till hur väl skolan lyckats med detta i stort, även om skolan var nyckeln till att göra en klassresa för individerna i vår studie.

5.1 Förslag på vidare forskning

Under arbetets gång har vi vid ett flertal tillfällen funderat över hur situationen sett ut för de elever i våra respondenters omgivning som i motsats till våra individer *inte* fortsatt till vidare studier efter gymnasiet. Vi tycker att det skulle vara intressant att titta vidare på elever som går ut grundskolan med toppbetyg men som inte väljer en väg som leder till högre studier. Vilka faktorer påverkar dem i deras karriärutveckling? Vad skiljer dem åt från individerna i vår studie?

6. Referenser

- Broadly, Donald. 1998. *Kapitalbegreppet som utbildningssociologiskt verktyg*. Skeptronhäften: 15. Uppsala.
- Dahlstedt, Magnus och Schierup, Carl-Ulrik. 2007. Bortom den svenska modellen? I Dahlstedt m.fl. (red.) *Utbildning, arbete, medborgarskap*. 27-55. Umeå: Borea bokförlag
- Denscombe, Martyn. 2009. *Forskningshandboken- för småskaliga forskningsprojekt inom samhällsvetenskaperna*. 2. uppl. Lund: Studentlitteratur.
- DS 2003:33. *Skolmisslyckande – hur gick det sen?.* Stockholm: Finansdepartementet
- Gruffman, Ulf. 2010. Klassresenärer och kvarstannare. I *Att bana vägen mot framtiden*. Lundahl, Lisbeth (red). 63-89. Lund: Studentlitteratur AB.
- Hertzberg, Fredrik. 2007. Gymnasievalet och bilder av framtiden på en etnisk delad arbetsmarknad. I Dahlstedt m.fl. (red) *Utbildning, arbete, medborgarskap*. 129-158. Umeå: Borea bokförlag.
- Hodkinson, P. & Sparkes, C. 1997. Careership: a sociological theory of career decision making. *British Journal of Sociology of Education*, 18:1, 29-44, DOI: 10.1080/0142569970180102
- Högdin, Sara. 2007. *Utbildning på (o)lika villkor – om kön och etnisk bakgrund i grundskolan*. Diss., Stockholms universitet.
- Karlsson, Lena. 2005. *Klasstillhörighetens subjektiva dimension: klassidentitet, sociala attityder och fritidsvanor*. Diss. Umeå universitet.
- Lidström, Lena. 2009. *En resa mot osäkra mål-unga vuxnas övergångar från skola till arbete i ett biografiskt perspektiv*. Diss. Umeå universitet.
- Lundqvist, Catarina. 2007. Arbetsplatsförlagd utbildning: vägledning och-/eller sortering? I Dahlstedt m. fl. (red.). *Utbildning, arbete, medborgarskap*. 267-298. Umeå: Borea bokförlag.
- Mral, Brigitte. 1999. *Talande kvinnor – Kvinnliga retoriker från Aspasia till Ellen Key*. Nora: Nya Doxa.
- Ranehill, Eva. 2002. *Social snedrekrytering till högre studier -en litteraturöversikt*. Arbetsrapport/Institutet för framtidsstudier: 2002:10. Stockholm: Institutet för framtidsstudier.

Sandell, Anna. 2007. *Utbildningssegregation och självsortering*. Diss., Malmö högskola.

SCB. 2012. *Universitet och högskolor*. SCB: UF 20S 1204. Stockholm: SCB.

Skolverket. 2013. *Arbete med studie- och yrkesvägledning- skolverkets allmänna råd med kommentarer*. Stockholm: Skolverket.

SOU 2006:40. Sawyer, Lena & Kamali, Masoud. *Utbildningens dilemma- demokratiska ideal och andrafierande praxis*. Stockholm: Fritze.

SOU 2008: 69. *Välja fritt och välja rätt-drivkrafter för rationella utbildningsval*. Stockholm: Fritze.

Stukåt, Staffan. 2010. *Att skriva examensarbete inom utbildningsvetenskap*. Lund: Studentlitteratur.

Trondman, Mats. 1994. *Bilden av en klassresa-sexton arbetarklassbarn på väg till och i högskolan*. Stockholm. Carlsson Bokförlag.

Trost, Jan. 2010. *Kvalitativa intervjuer*. Lund: Studentlitteratur.

UMU.2007. *Defintioner*. [http://www9.umu.se/studentcentrum/projekt/breddad/Defintioner.html#snedrekrytering](http://www9.umu.se/studentcentrum/projekt/breddad/Definitioner.html#snedrekrytering) (Hämtad: 2015-05-24)

UKÄ. 2013. *Social bakgrund och genomströmning i högskolan- en studie av långa och medellånga yrkesexamensprogram*. UKÄ: 2013:4. Stockholm: UKÄ.

Vetenskapsrådet. (u.å). *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*. <http://www.codex.vr.se/texts/HSFR.pdf> (2015-04-24).

Bilaga 1

Intervjuguide

Bakgrund:

Familjesituation-syskon-föräldrar-yrken-skolgång
Uppväxtort

Nuvarande situation

Ålder
Bostadsort
Arbete/befattning

Hemmets värderingar:

Vad uppmuntrades i hemmet/värderingar
Syn på skolan, var föräldrarna involverade i skolgången?
Hur såg föräldrarna på sina egna yrken?

Skolgången:

Upplevelser, svårt, lätt, vem stöttade dig i skolarbetet?
Egna synen på skolan
Viktiga personer under skolgången (lärare, syv etc).
Vilket gymnasieprogram gick du?
Var det ett självklart val?
Kompisars/klasskamraters attityd till utbildning

Hinder/begränsningar

Vilka hinder och begränsningar upplevde du under din skolgång?

Läkarutbildning

När föddes tanken och hur föddes tanken på att bli läkare?

-hade du höga betyg från början, eller pluggade du hårt för att kunna bli läkare?

Vad var det som lockade med att bli läkare?

-pengar, status, människointresse,

Vad var katalysatorn till beslutet?

Tänkte du någon gång under utbildningen på att du har en arbetarbakgrund?

Kan du se att du hade eller har några för-/nackdelar med att ha en arbetarbakgrund?

Klassresa:

Varför tror du att just du har gjort denna resa?

Klassresa-hur känner du inför ordet?

Hur ser dina föräldrar och din omgivning på ditt yrkesval?

Bilaga 2

Teman:

- 1. Viktiga personer/förebilder**
- 2. Värderingar – hemmets och egna**
- 3. Socialt kapital**
- 4. Påtryckningar /anti-påverkan**
- 5. Yrkestillfredsställelse**
- 6. Skolegenskaper /förmåga**
- 7. Citat**
- 8. Föräldrars stöd/engagemang**
- 9. Studieval/valprocessen**
- 10. Personliga egenskaper**
- 11. Analys**
- 12. Upplevelser av klasskillnader**
- 13. Omgivningens värderingar**
- 14. Förutsättningar/händelser**